

Samenvatting en aanbevelingen

De verspreiding van het SARS-CoV-2-virus heeft inmiddels grootschalige gevolgen in alle geledingen van onze samenleving. Gezien de enorme onzekerheid die daarmee gepaard gaat, rust een zware verantwoordelijkheid op de schouders van de wetenschap, die op basis van alle beschikbare inzichten en voortdurend bijgewerkte gegevens een zeer dynamische situatie analyseert en maatregelen moet aanbevelen. De Duitse nationale academie van wetenschappen Leopoldina behandelt in deze stellingname psychologische, sociale, juridische, onderwijskundige en economische aspecten van de pandemie en doet daarbij de volgende aanbevelingen.

Besluitvormingsbasis optimaliseren

Gegevens worden vooral op basis van symptomen verzameld, wat tot een vertekend infectiebeeld leidt. Het is daarom belangrijk om representatieve en regionale onderzoeken in te stellen naar infectie en immuniteit onder de bevolking om een substantieel beter beeld van de situatie te verkrijgen. De ingewonnen gegevens moeten in realtime in de lopende aanpassingen van dynamische modellen worden opgenomen om kortetermijnprognoses betrouwbaarder te kunnen maken. Deze kunnen worden benut ter ondersteuning van de besluitvorming en om de doeltreffendheid van beleidsmaatregelen te controleren. Voorts moet het mogelijk zijn om gebruik te maken van vrijwillig verstrekte gps-gegevens in combinatie met nabijheidmeting (contact tracing), zoals bijvoorbeeld in Zuid-Korea wordt gedaan. Dit zou de nauwkeurigheid van de huidige modellen ten goede komen en ervoor zorgen dat een contextafhankelijk, plaatselijk beeld wordt verkregen, waardoor een gedifferentieerde voorspelling van het pandemieverloop mogelijk wordt.

Gedifferentieerde inschatting van risico's

Voor de maatschappelijke en individuele omgang met de coronapandemie is het belangrijk om de beschikbare gegevens contextueel te ordenen. Gegevens over ernstige coronagevallen en sterftecijfers moeten worden afgezet tegen de cijfers bij andere ziekten en per leeftijdsgroep worden gerelateerd aan het te verwachten overlijdensrisico. Er moet een realistisch en duidelijk beeld van het individuele risico worden gegeven. Hetzelfde geldt voor systemische risico's, zoals overbelasting van de gezondheidszorg, en voor de negatieve gevolgen voor economie en samenleving. Alleen dan kan worden gerekend op de steun van de bevolking bij de uitvoering van de noodzakelijke maatregelen.

Verzachten van de psychologische en sociale impact

Voor de acceptatie en uitvoering van de maatregelen is het belangrijker om mensen te motiveren tot zelfbescherming en solidariteit dan te dreigen met sancties. Bekendmaking van een realistisch tijdschema en een helder maatregelenpakket voor een stapsgewijze terugkeer naar de normaliteit maken de situatie beter beheersbaar en planbaar voor iedereen. Dit helpt om de geestelijke en lichamelijke last van de moeilijke omstandigheden zoveel mogelijk te beperken. Risicogroepen die het meest te lijden hebben van de huidige restricties, zoals kinderen in problematische gezinssituaties of mensen die blootstaan aan huiselijk geweld, moeten geholpen en ondersteund worden.

Veelsoortige perspectieven betrekken bij afwegingsprocessen

De van overheidswege afgekondigde maatregelen die bedoeld zijn om het leven en de gezondheid te beschermen, kunnen op gespannen voet staan met andere rechtsbelangen. Deze belangen mogen bij de evenredigheidsstoets niet op de achtergrond raken maar moeten in een algehele afweging worden meegenomen. Door rekening te houden met onbedoelde neveneffecten wordt pas duidelijk hoe ingewikkeld de afweging van conflicterende

rechtsbelangen is. Het huidige beleid om de crisis het hoofd te bieden moet weerspiegelen dat het probleem uit vele dimensies bestaat. In dit beleid moet rekening worden gehouden met de perspectieven van mensen die verschillend getroffen worden en die een verschillend risico lopen. Over alle afwegingsprocessen moet in alle openheid en duidelijkheid worden gecommuniceerd. Zo moet bijvoorbeeld een preventieve segregatie van ouderen alleen voor hun eigen bescherming als paternalistische betutteling van de hand worden afgewezen.

Scholen stapsgewijs openen

De crisis heeft in het onderwijs geleid tot een enorme teruggang van de opvang/begeleiding en onderwijs- en leerprestaties alsook tot een verscherping van de sociale ongelijkheid. De scholen moeten daarom zo snel mogelijk weer open. Enerzijds moeten de onderwijsbeperkingen worden opgeheven, anderzijds moeten de risico's van nieuwe besmettingen worden geminimaliseerd. Eerst moeten de basisscholen en de lagere klassen van het middelbaar onderwijs weer stapsgewijs worden opengesteld, omdat de leerlingen daar meer op persoonlijke begeleiding, aanwijzingen en ondersteuning zijn aangewezen. De mogelijkheden van het onderwijs op afstand, al dan niet digitaal of analoog, lenen zich beter voor oudere leerlingen. Daarom wordt voor de hogere klassen geadviseerd het normale onderwijs in een later stadium te hervatten. Er zijn allerlei overgangs- en mengvormen denkbaar tussen onderwijs op school en onderwijs op afstand door middel van digitale media. Voor zover mogelijk moeten er examens worden afgelegd. Vooral voor kinderen met een leerachterstand moeten er bijzondere inspanningen worden geleverd om nadelen te verminderen. Crèches moeten zoveel mogelijk gesloten blijven, omdat kleine kinderen zich niet aan de afstands- en beschermingsregels kunnen houden, maar de ziekte wel kunnen overdragen.

Terugkeer naar de normaliteit in het openbare leven

Het openbare leven kan stapsgewijs worden genormaliseerd wanneer aan de volgende voorwaarden is voldaan: a) het aantal nieuwe infecties stabiliseert zich op een laag niveau, b) er is voldoende reservecapaciteit in de ziekenhuizen en goede zorg voor andere patiënten kan weer worden gegarandeerd, c) mensen blijven zich houden aan de bekende beschermingsvoorschriften (hygiëneregels, bescherming van mond en neus, afstandsregels, toenemende identificatie van geïnfekteerden). Dan kunnen ook weer meer winkels, cafés, restaurants, hotels en overheidsinstanties open en kan weer meer zakelijk verkeer plaatsvinden. Bovendien kunnen er dan ook weer, met inachtneming van de genoemde beschermingsmaatregelen, zakelijke en particuliere reizen worden gemaakt.

Daarnaast moet op bepaalde gebieden, zoals in het openbaar vervoer, het dragen van mondkapjes worden verplicht. Sociale, culturele en sportevenementen zouden geleidelijk weer mogelijk moeten worden, afhankelijk van de mogelijke ruimtelijke afstand en de contactintensiteit van de betrokkenen. Het is daarbij noodzakelijk de infectiecijfers continu te monitoren.

Economisch en financieel beleid voeren voor stabilisering

Zolang de gezondheidsmaatregelen gelden, moet het economisch en financieel beleid op korte termijn met name worden ingezet om de moeilijke situatie het hoofd te bieden. Daarbij valt te denken aan werktijdverkorting, liquiditeitssteun, belastingfaciliteiten en subsidies om het aantal faillissementen te verminderen. Staatsdeelneming moet slechts in uiterste noodgevallen worden ingezet om ondernemingen te stabiliseren. Wanneer de maatregelen op het gebied van de volksgezondheid worden beëindigd, zullen op middellange termijn aanvullende expansieve begrotingsimpulsen nodig zijn. Aan de inkomstzijde kan het gaan om belastingverlichting, het naar voren halen van de gedeeltelijke kwijtschelding van de solidariteitstoelage of de volledige afschaffing ervan. Aan de uitgavenzijde zijn extra middelen voor overheidsinvesteringen

belangrijk, ten behoeve van de gezondheidszorg bijvoorbeeld, maar ook voor de digitale infrastructuur en klimaatbescherming. De crisis vereist dat Europese solidariteit de boventoon voert in het beleid. Een gemeenschappelijke crisisbestrijding betekent bijvoorbeeld dat de Europese Centrale Bank (ECB) de liquiditeit waarborgt, dat er vanuit de EU-begroting en de Europese Investeringsbank (EIB) in financiële ondersteuning wordt voorzien, en dat er vanuit het Europees Stabiliteitsmechanisme (ESM) financiële bijstand mogelijk wordt gemaakt in de vorm van een kredietlijn met op de gevolgen van de pandemie gerichte conditionaliteit.

Koers uitzetten naar duurzaamheid

Met alle aandacht voor het coronavirus zijn de mondiale zorgen over het klimaat en de biodiversiteit niet verdwenen. Politieke maatregelen moeten op zowel nationaal als internationaal niveau gericht zijn op de beginselen van ecologische en sociale duurzaamheid, toekomstbestendigheid en een hogere veerkracht. Maatregelen die al voor de coronacrisis op breed wetenschappelijk bewijs en politieke en maatschappelijke consensus berustten, mogen niet worden afgezwakt, maar moeten juist met hogere prioriteit uitgevoerd en zelfs versterkt worden. Conjunctuurprogramma's moeten in beginsel met de doelstellingen van de Europese Green Deal verenigbaar zijn.

Vasthouden aan een markteconomie

De economische beleidsmaatregelen die tijdens de crisis genomen zijn, moeten zo spoedig mogelijk weer worden teruggebracht of aangepast in overeenstemming met een duurzaam economisch handelen in een vrije markt. Daartoe behoort de beëindiging van eventuele tijdens de crisis gerealiseerde staatsdeelnemingen in bedrijven en het terugdringen van de staatsschuld. Binnen het toepasselijke regelgevingskader moet worden vastgehouden aan de 'schuldenrem'. Op basis daarvan mag de schuld in bijzondere tijden als deze worden verhoogd, maar moet de schuld bij terugkeer naar de normaliteit ook weer worden teruggebracht.